

THEOLOGIA BIBLICA

Enghy Sándor*
Sárospatak

A politika bibliai alapjai a Dán 4 összefüggésében

The Biblical Foundations of Politics
in the Context of Dan 4. Abstract

This article considers the theme of politics from the perspective of Dan 4. YHWH gives people power of which they can take advantage. This power is controlled and judged by YHWH, who, on his turn, looks for human representatives who understand His will. The tree surrounded by a band (Dan 4:12) points to the possibility of perseverance in the judgment, which is proclaimed by means of human agents. Anyone dreaming of a better policy has to become YHWH's servant which requires humility and obedience.

Schlüsselwörter: politics, Dan 4.

Bevezetés

A mikor a Dán 4-et olvasom, arra gondolok, hogy milyen módon is függ össze a politika és a politikus. Talán úgy, hogy van egy fogalom a maga jellemzőivel, amelyekből kirajzolódik egy kép, és ebbe illeszkedik bele egy személy, aki a politikát esetleg foglalkozásként műveli, és abból él. Természetesen nem mindegy, hogy egy fogalmat, a hivatását miként határozzunk meg, illetve hogy a szakmaiság miként határoz meg minket. Ugyanis az általunk gyakorolt foglalkozás vagy hivatás befolyásol minket a maga jellemzőivel.

Ennek a mércének valahol az egyház is megfelel. Mert nem mindegy, milyen az egyház, milyen jellemzői vannak, és az sem mindegy, hogy milyenek annak tagjai, illetve hogy a fogalom miként határozza meg azokat, akik azt képviselik, és rajtuk keresztül milyen kép alakul ki mások szemléletében. Ebben az összefüggésben az egyházpolitika fogalmának is van üzenete. A fogalom arra utal, hogy valamilyen módon kapcsolat áll fenn az egyház és a politika között. Akármilyen is legyen a politika, abban ott van az egyház, annak tagjai meghatározhatják a politikát, nem beszélve azokról, akik közöttünk élnek, és politikusként egyházi emberek.

---

* Dr. Enghy Sándor a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben szerzett doktori címet (2003), és 2010-ben habilitált a budapesti Evangélikus Hittudományi Egyetemen. 2011-től a Sárospataki Református Teológiai Akadémia tanára (Bibliai Tudományok Intézete). Az abaúji egyházmegye tanulmányi előadója, az Egyházi Jövőkép Bizottság, a Reformáció Emlékbizottság Vallásközi Munkacsoport, a Magyarországi Református Egyház Doktorok Kollégiumának, a Gesellschaft für Verkündigung und Forschung (Németország) és a Magyar Bibliatársulat Szöveggondozó Bizottságának Tiszáninneri Református Egyházkerület által delegált tagja.

Minderről értékítéletet alkotva is beszélhetünk. Milyen a jó politika? Melyik a jó egyház? Milyen a jó egyházpolitika? Lehet-e az egyháznak üzenete a politika számára? Beengedhető-e a politika az egyházba? Hogyan lehet ellenállni a politika befolyásának az egyházon belül? Kell-e egyáltalán ellenállni? Ha igen, akkor van-e helye a kritikának arra nézve, amiben tudatosan nem veszünk részt? És ez még csak a jéghegy csúcsa, ami a kérdéseket illeti.

A Dán 4 értelmezése

Nebukadneccar története egy király története, s mint ilyen, ő inkább politikai alaknak számít. Sok mindent tudunk róla, úgyhogy nyugodtan beazonosítható királyként. Kr. e. 605-től 562-ig uralkodott, és elfoglalta Jeruzsálemet. Régóta elfogadott tény, hogy a dánieli Nebukadneccar mögött a történelemből ismert Nabonid emlékezete húzódik meg, aki Babilon utolsó királya volt, és Kr. e. 556–539 között uralkodott. Nabonid alakja legatütőbb erővel a Dán 4-ben bukkan fel. Mára az is elfogadott tény, hogy Nebukadneccar örületének és az állatok közé való kiűzetésének története Nabonid különös viselkedésének emlékeiben gyökerezik, amelyek mindenekelőtt vallási természetűek. Ide tartozik az is, hogy visszavonult az észak-arábiai Teima oázisába.¹

Nebukadneccart a Biblia is királyként emlegeti: **נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל** (2Kir 24,1.10; 2Kir 25,1.8; Jer 28,11.14). Nevének másik írásmódjával az Esdr 5,12-ben és a Neh 7,6-ban találkozunk: **נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל**. A Dániel könyvében is király: **מֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר** (3,1.2.3.5.7.24.31; 4,25.28). Sőt a **מֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר** is előfordul valamilyen formában (Dán 2,28.46; 3,16; 4,15; 5,11).²

Nebukadneccar királysága természetesen a kutatás tárgya. Különböző kutatók párhuzamokat látnak a Dán 4 és a Nebukadneccarral kapcsolatos történelmi események feljegyzései között. Ferguson például helyesen, a Dán 4 történeti olvasata mellett érvel. Ő is párhuzamba állítja a Dán 4-et az Új-babiloni Királyság populáris irodalmával. Ferguson azt próbálta bizonyítani, hogy a Dán 4 nem fikció, hanem a történeti Nebukadneccar érzelmvilágát és személyiségét tükrözi. Fő megállapításainak egyike Nebukadneccar és a Gilgames-eposz szoros kapcsolatára vonatkozik.³

A Nebukadneccar személyére, családjára, királyságára és annak idejére, valamint nevére is (*Ó Nabu őrizd határomat!*) összpontosító kutatás igen szerteágazó.⁴ Apját, Nabopolassart abban az időben követi a trónon, amikor Babilon

¹ Beaulieu, P.-A.: The Babylonian background of the motif of the fiery furnace in Daniel 3. In: *Journal of Biblical Literature*, 128 (2009/2) (273–290), 274., 257.

² Even-Shoshan, A. (ed.): *A New Concordance of the Bible. Thesaurus of the Language of the Bible. Hebrew and Aramaic Roots, Words, Proper Names, Phrases and Synonyms*. Second edition. Kiryat Sefer, Jerusalem 1992, 732.

³ Garrison, J. A.: Nebuchadnezzar's Dream. An Inversion of Gilgamesh Imagery. In: *Bibliotheca Sacra* 169 (2012), (172–187) 181.

⁴ Ld. Skolnik, F. – Berenbaum, M. (Eds.): *Encyclopaedia Judaica*. Second Edition. Volume 6. Detroit, New York, San Francisco [etc.] 2007, 48. és 49.

és Egyiptom a leghevesebb harcokat vívta az Asszír Birodalomhoz tartozó területekért. Uralkodásának negyvenöt évét talmudi források⁵ vezeték le, s ennek kezdetét 441-re (3319–3363), a Babiloni Királyság megalapítása évére teszik. Nebukadneccar ekkor fosztja meg uralmától Esar-Haddont, AsszírIA királyát, és maga ül Esar-Haddon trónjára.⁶

Nebukadneccar tehát uralkodóként kiválóan megfelelt mindazoknak a kritériumoknak, amelyek alapján valaki király lehetett a kor politikai paradigmái szerint, Izráel pedig erre az időre már tisztában volt ezekkel a kategóriákkal, noha ott a királyság⁷ politikai dimenziói viszonylag későn, a második évezred végén, az első évezred kezdetén jelentek meg, néhány évszázaddal az ország birtokbavétele, a letelepedés után. Izráelben is politikai okokból, a honfoglalással, letelepedéssel kezdődő folyamatok eredményeképpen jött el a királyság megalapításának ideje, amelyet a filiszteusok felől jelentkezett katonai nyomás már csak felgyorsított (1Sám 8,20).

Amikor tehát egy sikeres király beszél a maga korában a hatalomról, nem a levegőbe beszél. Volt mire büszkének lennie, és ha esetleg JHVH népe számára szólt volna a Dán 4 üzenete, akkor választottai előtt is világos lett volna a királyság relatív voltát célzó mondanivaló minden részlete. Mindezt azért fontos tisztáznunk, mert a Dán 4-ben egymás mellett jelenik meg Nebukadneccar hatalmas királysága és Izráel mindenható Urának szuverén hatalma.⁸ Nem véletlen, hogy a saját szférájában prosperáló és önmagával elégedett király a fejezet végén már a JHVH-t magasztalja, s az emberi királyság felett JHVH szuverén hatalma jelenik meg. Ezért ismételteti az egész könyv az erő fogalmát. A תְּקֵף főnévi és igei arám formája csupáncsak Dániel könyvében fordul elő, s a hét helyből négy a Dán 4-ben található, amint ezt az Even-Shoshan által összeállított lista is megerősíti.⁹

⁵ Goldwurm, R' Hersch (general editor): *The Schottenstein Edition Talmud Bavly. תלמוד בבלי Tractate Megillah. מסכת מגילה*. A Project of the Mesorah Heritage Foundation. Third Edition October Brooklyn, New York 1994, 11b².

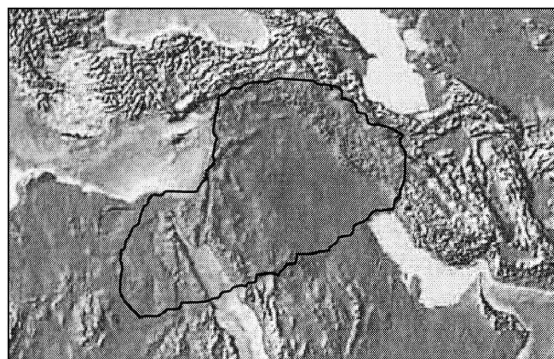
⁶ Amint láthatjuk, az évszámok a rabbinikus logikát tükrözik, ugyanis Esar-Haddon (*Asszír adott nekem testvért*) valójában 680 és 669 között uralkodott a Sargonida dinasztia harmadik uralkodójaként. Ld. Skolnik, F. – Berenbaum, M. (Eds.): *i. m.* 486.

⁷ Soggin, J. A.: מֶלֶךְ – mäläk – König. In: Jenni, E. (Hrsg) – Westermann, C. (Mitarbeiter): *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*. Band I. München, Zürich 1978, (908–920) 910–911.

⁸ Greidanus, S.: Applying Daniel's messages to the church today. In: *Calvin Theological Journal* 47, (2012/2), (257–274) 264.

⁹ Even-Shoshan, A. (ed.): *i. m.* 1239.

Az, hogy Nebukadneccar király az egész földkerekség lakóit (בְּכָל-אֶרֶץ) célozza meg üzenetével a Dán 3,31-ben, lehet túlzás, de ez a nagyzási mánia valószínűleg igaz volt. Ugyanis tényleg hatalmában volt az akkor ismert világ.¹⁰ Nem csak megjárta hatalmát, mert volt ennek alapja is. Ha azonban nagy jóindulattal a Fekete-tenger, a Földközi-tenger, a Vörös-tenger, a Perzsa-öböl és a Kaszpi-tenger közé helyezük birodalmát (de ekkora azért mégsem volt), hatalma akkor sem terjedt ki az egész földkerekségre, amint azt az alábbi térkép is tükrözi.¹¹ Ha ennek Nebukadneccar hatalmát kell hangsúlyoznia, akkor az nem véletlen, hiszen éppen ennek fitogtatása indokolja a JHVH szuverenitásával való összefüggést a szöveghatár egységét illetően. Erre gondolnak azok a kutatók, akik a 3,31–4,34 szakaszt tartják egy egységnek.¹² Ők azzal érvelnek, hogy ez az átfogó körrel, enciklika bevezetéssel indul (3,31. vers), amely eljut a himnikus konfesszióig (4,34), közepén pedig az álom magyarázata áll (4,16–24). Tehát a 4. fejezet már csak folytatja azt a szakaszt, amely a 3,31-gyel indul. Az emberi és isteni szuverenitást egybevető gondolati egység ott sérül, ahol más szöveghatárt jelölünk meg. Az asszír-babiloni uralkodók hatalma nagyságának kiabrázolója már

Az Új-babiloni Birodalom (Kr. e. 606–536)

ismert volt Dániel korában, és a szakirodalom¹³ olyan példákat sorol fel erre, amelyek nélkülözhetetlenek a 3,31-gyel kezdődő szakasz összefüggésében, hiszen így lesz érthető a kor képének megfelelő megalománia. Ezt relativizálja JHVH hatalma: ő uralkodik a négy világtáj felett.

Amikor a LXX fordítói kihagyják a 31–33. verseket a Dán 3. fejezetének szövegéből,¹⁴ akkor

¹⁰ Aalders, G. Ch.: *Daniel*. Commentaar op het Oude Testament. N. V. Uitgeversmaatschappij J. H. Kok, Kampen 1962, 86. Péter-Contesse, R. – Ellington, J.: *A Handbook on Daniel*. CBS Handbook Series. United Bible Societies, New York 1993, 98.

¹¹ Lawrence, P.: *Bibliai Kéziatlasz*. Kálvin Kiadó, Budapest 2014, 108. Ld. még *Map of the Neo-Babylonian Empire at its Greatest Extent (580 BC)*. Ld. <http://www.bible-history.com/maps/03-babylonian-empire.html>.

¹² Goldingay, J. F.: *Daniel*. Word biblical commentary. Vol. 30. Thomas Nelson, Nashville 1989, 85.

¹³ „[...] a négy világtájnak [...] nagyvá tevője”. Ld. Kmoskó, M. (ford.): *Hammurabi Törvényei*. Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya, Kolozsvár 1911, 26. Mieroop, M. Van de: Hammurabi's self-presentation. In: *Orientalia* 80 no 4 (2011), (305–338) 321.

¹⁴ Ld. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Ed. funditus renovata, editio quinta emendata, opera A. Schenker. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1997, 1389. Kellenberger, E.: Überlegungen zur Gleichzeitigkeit von schriftlicher und mündlicher Überlieferung. In: *Communio viatorum*, 45 (2003/3), (182–197) 186. Lacocque, A.: *The Book of Daniel*. Translated by David Pellauer. SPCK, London 1979, 69.

éppen az az összefüggés változik meg, amely a szövegegység lényege. Ezt érzékelteti az arám szöveg: a szakasz kezdetét a 3,30 elé helyezett **ו**, a vers végén pedig a 3,31 előtti **ו** világosan mutat erre, hiszen a szakaszok, szövegegységek így e jelekkel az összefüggés alapján határozhatók meg.¹⁵ Kálvin is odafigyelhett erre az összefüggésre, mert ő sem látta indokoltnak, hogy az egész világon élő, minden népnek, nemzetnek nyelvnek szóló üzenetet tartalmazó versek az előző fejezethez tartozzanak. Ő eleve ezzel a verssel kezdi már a 4. fejezetet.¹⁶

JHVH tehát dicséretre méltó Nebukadneccar számára. Ez a dicséret rendkívüli volt. A rabbinikus hagyomány szerint,¹⁷ amikor a király Istent magasztalta, egy angyal ütötte szájon. Ha ez nem történik meg, megszegényítette volna dicséretmondása Dávidot, mert Nebukadneccar sokkal szebbeket mondott volna Istennek tetszőbb módon, mint a zsoldárok.

Természetesen nagy dolog egy babiloni király részéről JHVH ilyen fokú dicsérete. De az is természetes, hogy JHVH szerette volna tudni, mennyire komoly ez a hódolat. A szakasz végén nyilvánvalóvá válik ez a komolyság, de ez csak az újabb próba után érdekes. Ezt hitelesíti az, ami az álom magyarázata után derül ki, vagyis az, ahogy a király arra reagál. Ez pedig bekeretezi a szakaszt, és ezzel a történet határait utal:

...*az ő országa örökkévaló ország, és az ő uralkodása nemzedékről nemzedékre áll.*

עַם דָּר וְדָר   וְשִׁלְטָנָה   עַל   מַלְכוּתָהּ   מִלְּכֹוֹתָהּ   – Dán 3,33

עַם דָּר וְדָר   וְשִׁלְטָנָה   עַל   מַלְכוּתָהּ   מִלְּכֹוֹתָהּ   – Dán 4,31

...*hatalma örökkévaló hatalom, és országa nemzedékről nemzedékre áll.*

Ebben a szerkezetben és keretben külön egységként és **ו** nélkül kezdődik a 4,1.¹⁸ A vers első szava megjeleníti a király erős éntudatának megfogalmazását:

¹⁵ Ld. Kelley, P. H. – Mynatt, D. S. – Crawford, T. G.: *The Masorah of "Biblia Hebraica Stuttgartensia". Introduction and Annotated Glossary.* Eerdmans, Grand Rapids, MI [etc.] 1998, 167. A két vers közé beírt **ו** (petuha) azt jelenti, hogy az új sor elején kellett kezdeni. A petuha definícióját J. M. Oesch is így érti a rabbinikus irodalomból. Ld. Oesch, J. M.: *Skizze einer formalen Gliederungshermeneutik der Sifre Tora.* In: Korpel, M. – Oesch, J. M. (Ed.): *Unit Delimitation in Biblical Hebrew and Northwest Semitic Literature.* Pericope, 4. Van Gorcum, Assen 2003, (162–203) 170. Oesch, J. M.: *Petucha und Setuma Untersuchungen zu einer überlieferten Gliederung im hebräischen Text des Alten Testaments.* OBO 27. Universitätsverlag, Freiburg (CH) – Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1979, 43. Korpel, M. C. A. – Moor, J. C. De: *The Structure of Classical Hebrew Poetry. Isaiah 40–55.* Brill, Leiden [etc.] 1998, 2.

¹⁶ Calvin, J.: *Daniel I Chapters 1–6.* Translated by T. H. L. Parker. Calvin's Old Testament commentaries, volume 20. Eerdmans, Grand Rapids – Paternoster Press, Carlisle 1993, 151.

¹⁷ Goldwurm, R' Hersch (general editor): *The Schottenstein Edition Talmud Bavly. תלמוד בבלי Tractate Sanhedrin. מסכת סנהדרין.* Volume III. A Project of the Mesorah Heritage Foundation. Brooklyn, New York 2002, 92b³.

¹⁸ A LXX dánieli szövege itt azt toldja a szövegbe, hogy mindezt Nebukadneccar uralkodásának tizennyolcadik évében mondta. Az arám szöveg 1. verse megfelel a görög szöveg 4. versének: *ἔτους ὀκτωκαιδεκάτου τῆς βασιλείας Ναβουχοδοноσορ εἶπεν.* Ld. *Septuaginta.* Id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs. Vol. II. Deutsche Bibelstiftung, Stuttgart

אָנָה. A Massorah¹⁹ szerint ez a szó többször is előfordul a Bibliában, de a vers elején csupán csak itt: פ"ו ל"א אָנָה. Az אָנָה tehát különleges szócsoportok része, hiszen ezeknek listáját tartalmazza Weil gyűjteménye, s ez be is azonosítható a Massorrah Magna alapján: פ"ו ל"א. ²⁰ G. E. Weil – egyedi módon – Nebukadneccar nevének személyes névmással kiemelten megerősített szerepére gondolhatott a vers elején, és megadja a szócsoportokat, illetve azoknak egyik különlegességét, hogy tudniillik a vers 15 esetben kezdődik ה-vel. Ezekben az esetekben nyilván az az érdekes, hogy míg a szavaknak létezik ה-vel kezdődő változata is, az adott versek elején mégsem található meg a ה-vel kifejezett kapcsolat a szöveg grammatikai, tartalmi elemei között. Ez a helyzet a Dán 4,1-ben is: noha az אָנָה-ról tudjuk, hogy legalább tizenhatszor fordul elő a Héber Biblia arám részében egyes szám első személyként,²¹ a vers elején ה nélkül, sehol máshol, csak a Dán 4,1-ben.²²

Hogy a szövegben kifejezésre jusson a rendkívüli helyzet, ennek egyetlen módja van: meg kell maradnia a JHVH-t dicsérő Nebukadneccar éntudatának. Ő egy hatalmas birodalom ura. Nehéz relativizálódnia, igazán elismernie más hatalmasságot maga mellett, noha hitvallást tett. Nem véletlen, hogy JHVH tudni akarja, hogy Nebukadneccar mennyire veszi komolyan a hitvallást. Erről szól tulajdonképpen az a szakasz, amelynek fontos része Nebukadneccar éntudatának hangsúlyozása, hogy aztán a szakasz végén nyilvánvalóvá legyen, miként viszonyul az ő hatalma JHVH-hoz.

A 4,1 görög szövege²³ jól érzékelteti a helyzetet, hogy a király uralkodásának 18. esztendejéről van szó. Ez mintha megalapozná Nebukadneccar békére vonatkozó kijelentését, hiszen ekkorra már túl van kezdeti hódításain, csatározásain, és nyugodtan élvezheti győzelmeinek gyümölcsét.²⁴ Ezek a gyümölcsök ugyanúgy paradigmaticusan testesítik meg az emberi munka eredményét, amire büszke lehet az ember. Ugyanilyen paradigmaticus a fejezetben az emberi királyság, amelynek JHVH királyságával kell szembesülnie. Ezt fejezi ki egyrészt a Massorah, másrészt a könyv szerkezete.

1935, 896. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Ed. funditus renovata, editio quinta emendata, opera A. Schenker, 1389.

¹⁹ Kelley, P. H. – Mynatt, D. S. – Crawford, T. G.: *i. m.* 181.

²⁰ Cp 4 ¹Mm 978 et 3830. Ld. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Ed. funditus renovata, editio quinta emendata, opera A. Schenker, 1389. Kelley, P. H. – Mynatt, D. S. – Crawford, T. G.: *i. m.* 131., 136. és 157.; Weil, G. E.: *Massorah gedolah iuxta Codicem Leningradensem B 19 a*. Volumen I: Catalogi. Pontificium Institutum Biblicum, Romae 1971, 116., 121. és 415.

²¹ Even-Shoshan, A. (ed.): *i. m.* 93.

²² Weil, G. E.: *i. m.* 415.

²³ Lacocque, A.: *i. m.* 72.

²⁴ Aalders, G. Ch.: *i. m.* 94. Lorein, G. W. – Rose, W. H.: *Geschriften over de Perzische tijd. Daniël, Ezra-Nehemia, Esther, Haggai, Zacharia, Maleachi*. De Brug. Commentarenreeks op het Oude Testament, deel XI. Groen, Heerenveen 2010, 21. Leupold, H. C. L.: *Exposition of Daniel*. Baker, Grand Rapids, MI 1990, 172.

A nyugalom fogalmaként a שְׁלֵה csupán egyszer fordul elő így a Bibliában,²⁵ ugyanúgy, mint a לִרְעֹנָה, לִשְׁלֵה: וְרֵעֵנִי.²⁶ Bizonyára van jelentősége annak, hogy a Nebukadneccar békességére használt fogalom kapcsolatban van azzal a látszatbiztonsággal, amely máshol valakinek az életébe kerül: Jóáb titokban egy kapuba hívta Abnért, mint aki nyugodtan (בְּשֵׁלֵה – 2Sám 3,27)²⁷ szeretne beszélni vele, de közben leszúrta, mert az nem is számolt ezzel a veszéllyel. Ilyen Nebukadneccar békessége és nyugalma is. Látszat, mert hatalma is a JHVH uralmához viszonyított. A szövegben álló רֵעֵנִי fogalmának, amely a prosperáló nyugalomra utal, ebben az összefüggésben van üzenete. Ez összekapcsolja Nebukadneccar állapotát a fa virágzásával, zöldellő²⁸ állapotával. Ennek a fának kell majd kivágattatnia.

Ebbe a képbe illik bele az a gondolat, amely az egész könyvet a JHVH királyságával kapcsolatban határozza meg. A kutatók általában helyesen bontják a könyvet két nagyobb egységre, hogy aztán felfedezve benne a királyságok pusztulását (7,26), az egész könyv centrumában a JHVH királyságának üzenetét lássák meg. A két nagyobb egység határán a 7. fejezet már összefoglalja az arám részt is (2,4–7,28).

Ebben a koncepcióban az az érdekes, hogy a királyság kérdését is ugyancsak a Nebukadneccar álmával összefüggésben látja.²⁹ Az álomban egybeilleszkedik a kozmikus fa és az állati teremtmény alakja, a megaláztatás szimbóluma. A kozmikus fa alakja az áldás és az élet forrásaként jeleníti meg a királyt, aki a magyarázatban már komikus karakter: egy vadember, aki négy lábon jár, mint egy állat.

A tipikusan zsidó elemeket tartalmazó álom és magyarázata nagy királyként, az élet forrásaként mutatja be Nebukadneccart, aki Isten ítélete szerint csak egy a halandók közül, és büntetésben lesz része mindaddig, amíg el nem ismeri a JHVH hatalmát a mulandó királyságok felett. A négy egymást követő királyságból az első a legjobb, az utolsó pedig a legfélelmetesebb. A folyamat lényege a folyamatos romlás, s az addig tart, míg JHVH végleges győzelmet nem arat a negyedik királyság felett (7,26). A következő ábra, amelyik az emberi királyság és JHVH kiteljesedő királysága összefüggését tartja szem előtt,³⁰ ezt a szerkeze-

²⁵ Ld. שְׁלֵה szócikk. In: Koehler, Ludwig – Baumgartner, Walter – Stamm, Jakob (Eds.): *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*. Translated and edited under the supervision of M. E. J. Richardson. Vol. 5. Brill, Leiden 2000, 1994.

²⁶ *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Ed. funditus renovata, editio quinta emendata, opera A. Schenker, 1983.

²⁷ Ld. שְׁלֵה szócikk. In: Koehler, Ludwig – Baumgartner, Walter – Stamm, Jakob (Eds.): *i. m.* 1524.

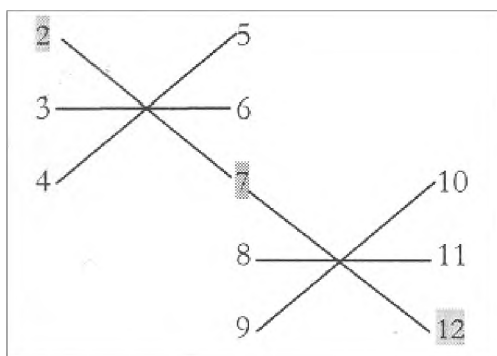
²⁸ Leupold, H. C. L.: *i. m.* 172.

²⁹ Kruschwitz, R. B. – Redditt, P. L.: Nebuchadnezzar as the Head of Gold. Politics and History in the Theology of the Book of Daniel Perspectives. In: *Religious Studies*, 24 (1997/4), (399–416), 399., 407. és 409.

³⁰ Lorein, G. W. – Rose, W. H.: *i. m.* 25–27.

tet tematizálja a fejezetek páros szerkezetével. A szerkezet centrumában a hetedik fejezet áll.

Az 1. fejezet mintegy bevezetésként mondja el a neveltetés lényegét, hogy milyen módon neveli ki az emberi királyság a maga eszközeit, s miként tagadhatja meg az ember az emberi királyság iránti teljes engedelmességet, a teljes függőséget.

A 2. fejezetben JHVH királysága jelenik meg a birodalmak mellett, és a történelem az ő végső győzelme felé halad (12).

Az ábra jól mutatja azt is, hogy a két nagy egységben (1–6: 3–6, 4–5, 7–12: 8–11, 9–10) miként keresztezi az emberi királyság JHVH kiteljesedő uralmát (2–7–12).

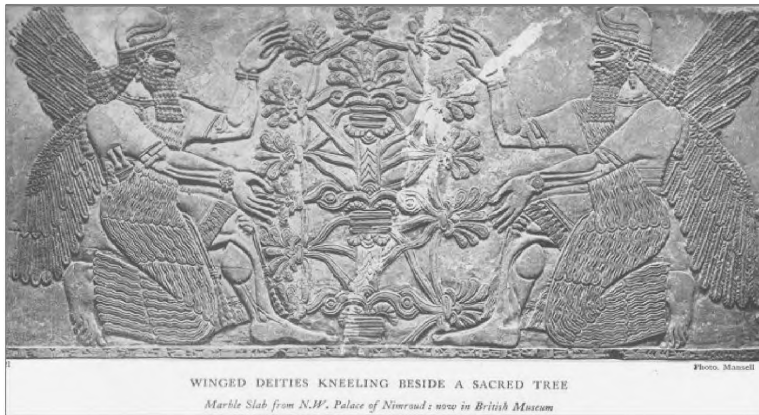
A JHVH végső ítéletéig kiteljesedő királyságát keresztező
emberi királyságok páros megjelenése

3. <i>Az imádat megtagadása, tüzes kemence</i>	6. <i>Az imádat megtagadása, oroszlánok verme</i>
4. <i>Figyelmeztetés, Nebukadneccar megaláztatása</i>	5. <i>Figyelmeztetés, Bélsaccar megaláztatása</i>
8. <i>A perzsa és hellén periódus (IV. Antiokhossal)</i>	11. <i>A perzsa és hellén periódus (IV. Antiokhossal)</i>
9. <i>Az írások tanulmányozása, imádság, böjt, gyötrődés, kijelentés</i>	10. <i>Gyász, böjt, gyötrődés és kijelentés</i>

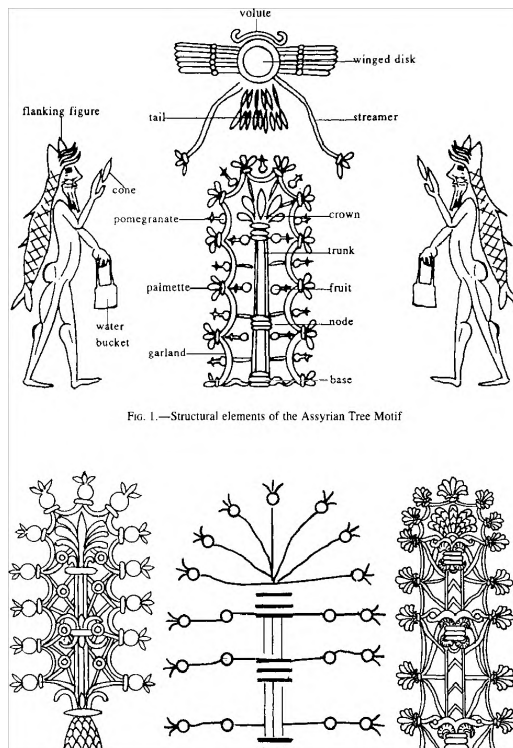
Az utolsó, nagy kereszteződés a 8–11 és 9–10, amikor JHVH királyságát emberi királyság keresztezi. Ez egyben találkozási pont is, amelynek része a kijelentés.

Ha ezek után a politikáról a Dán 4 értelmében beszélünk, akkor egyértelmű az emberi királyság relatív volta és JHVH királyságának üzenete, de az is, hogy az Úr az emberi királyságról az ítélet idején sem mond le.

A kivágott, de gyökereivel földben hagyott és bilincsel körülvett fa (רִבְאִסְרָא בְאֲרְעָא שְׂבִקוּ – Dán 4,20) JHVH kegyelmét hirdeti. A bőséges szakirodalom archeológiai leleteket is felemlít ilyen fákkal kapcsolatban, és leírja értelmezési lehetőségeiket is.³¹

³¹ Ld. <https://ma91c1an.files.wordpress.com/2015/05/34000.jpg>. A bilincsel körülvett fának sok ábrázolása is megmaradt. Henze, M.: The Madness of King Nebuchadnezzar. The Ancient Near Eastern Origins and Early History of Interpretation of Daniel 4. Brill, Leiden, Boston, Köln 1999, 84–90. Parpola, S.: The Assyrian Tree of Life. Tracing the Origins of Jewish Monotheism and Greek Philosophy. In: *Journal of Near Eastern Studies*, 52 (1993/3), (161–208) 162.

Összefoglalás

Az embernek JHWH hatalmat ad, mellyel az ember élhet. Ez a hatalom JHWH ellenőrzése, ítélete alatt áll.

JHVH megkeresi az emberi hatalom képviselőit, akik számára gondoskodik akarata megértéséről.

A bilincsel körülvett fa az ítéletben való megmaradás felkínált lehetőségének evangéliuma. Ennek hirdetésére keresi JHVH a prófétát, emberi eszközeit.

Aki jobb politikáról álmodik, álljon be ebbe a szolgálatba. Senki nem állítja, hogy ez könnyű, és ehhez nem kell alázat, figyelés óreá, de ő szolgálain keresztül kínálja fel a hatalom birtokosainak a neki való engedelmesség, a megtérés lehetőségét.

Felhasznált irodalom

- Aalders, G. Ch.: *Daniël*. Commentaar op het Oude Testament. N. V. Uitgeversmaatschappij J. H. Kok, Kampen 1962, 86. Péter-Contesse, R. – Ellington, J.: *A Handbook on Daniel*. UBS Handbook Series. United Bible Societies, New York 1993.
- Beaulieu, P.-A.: The Babylonian background of the motif of the fiery furnace in Daniel 3. In: *Journal of Biblical Literature*, 128 (2009/2), 273–290.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Ed. funditus renovata, editio quinta emendata, opera A. Schenker. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1997, 1389.
- Calvin, J.: Daniel I Chapters 1–6. Translated by T. H. L. Parker. Calvin's Old Testament commentaries, volume 20. Eerdmans, Grand Rapids – Paternoster Press, Carlisle 1993.
- Even-Shoshan, A. (ed.): *A New Concordance of the Bible. Thesaurus of the Language of the Bible. Hebrew and Aramaic Roots, Words, Proper Names, Phrases and Synonyms*. Second edition. Kiryat Sefer, Jerusalem 1992.
- Garrison, J. A.: Nebuchadnezzar's Dream. An Inversion of Gilgamesh Imagery. In: *Bibliotheca Sacra* 169 (2012), 172–187.
- Goldingay, J. E.: *Daniel*. Word biblical commentary. Vol. 30. Thomas Nelson, Nashville 1989.
- Goldwurm, R' Hersch (general editor): *The Schottenstein Edition Talmud Bavly. תלמוד בבלי Tractate Megillah. מסכת מנילה*. Third Edition October Brooklyn A Project of the Mesorah Heritage Foundation. Brooklyn, New York 1994.
- Goldwurm, R' Hersch (general editor): *The Schottenstein Edition Talmud Bavly. תלמוד בבלי Tractate Sanhedrin. מסכת סנהדרין*. Volume III. A Project of the Mesorah Heritage Foundation. Brooklyn, New York 2002.
- Greidanus, S.: Applying Daniel's messages to the church today. In: *Calvin Theological Journal*, 47 (2012/2), 257–274.
- Henze, M.: The Madness of King Nebuchadnezzar. The Ancient Near Eastern Origins and Early History of Interpretation of Daniel 4. Brill, Leiden, Boston, Köln 1999.
- Kellenberger, E.: Überlegungen zur Gleichzeitigkeit von schriftlicher und mündlicher Überlieferung. In: *Communio viatorum*, 45 (2003/3), 182–197.

- Kelley, P. H. – Mynatt, D. S. – Crawford, T. G.: *The Masorah of "Biblia Hebraica Stuttgartensia". Introduction and Annotated Glossary*. Eerdmans, Grand Rapids, MI [etc.] 1998.
- Kmoskó, M. (ford.): *Hammurabi Törvényei*. Erdélyi Múzeum-Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya, Kolozsvár 1911.
- Korpel, M. C. A. – Moor, J. C. De: *The Structure of Classical Hebrew Poetry. Isaiah 40–55*. Brill, Leiden [etc.] 1998.
- Kruschwitz, R. B. – Redditt, P. L.: Nebuchadnezzar as the Head of Gold. Politics and History in the Theology of the Book of Daniel Perspectives. In: *Religious Studies*, 24 (1997/4), 399–416.
- Lacocque, A.: *The Book of Daniel*. Translated by David Pellauer. SPCK, London 1979.
- Lawrence, P.: *Bibliái Kéziatlasz*. Kálvin Kiadó, Budapest 2014.
- Leupold, H. C. L.: *Exposition of Daniel*. Baker, Grand Rapids, MI 1990.
- Lorein, G. W. – Rose, W. H.: *Geschriften over de Perzische tijd. Daniël, Ezra-Nehemia, Esther, Haggai, Zacharia, Maleachi*. De Brug. Commentarenreeks op het Oude Testament, deel XI. Groen, Heerenveen 2010.
- Mieroop, M. Van de: Hammurabi's self-presentation. In: *Orientalia* 80 (2011/4), 305–338.
- Oesch, J. M.: *Petucha und Setuma Untersuchungen zu einer überlieferten Gliederung im hebräischen Text des Alten Testaments*. OBO 27. Universitätsverlag, Freiburg (CH) – Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1979.
- Oesch, J. M.: Skizze einer formalen Gliederungshermeneutik der Sifre Tora. In: Korpel, M. – Oesch, J. M. (Ed.): *Unit Delimitation in Biblical Hebrew and Northwest Semitic Literature*. Pericope, 4. Van Gorcum, Assen 2003, 162–203.
- Parpola, S.: The Assyrian Tree of Life. Tracing the Origins of Jewish Monotheism and Greek Philosophy. In: *Journal of Near Eastern Studies*, 52 (1993/3), 161–208.
- שְׁלָה szócikk. In: Koehler, Ludwig – Baumgartner, Walter – Stamm, Jakob (Eds.): *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*. Translated and edited under the supervision of M. E. J. Richardson. Vol. 5. Brill, Leiden 2000, 1994.
- Septuaginta*. Id est Vetus Testamentum Graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs. Vol. II. Deutsche Bibelstiftung, Stuttgart 1935.
- Skolnik, F. – Berenbaum, M. (Eds.): *Encyclopaedia Judaica*. Second Edition. Volume 6. Detroit, New York, San Francisco [etc.] 2007.
- Soggin, J. A.: מֶלֶךְ – mēlek – König. In: Jenni, E. (Hrsg) – Westermann, C. (Mitarbeiter): *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*. Band I. München, Zürich 1978, 908–920.
- Weil, G. E.: *Masorah gedolah iuxta Codicem Leningradensem B 19 a*. Volumen I: Catalogi. Pontificium Institutum Biblicum, Romae 1971.